
FORORD

Fertilitet, teknologi og globalisering

I dag kan børn blive til på måder, som udfordrer helt grundlæggende forståelser af, hvordan liv bliver til, om forældreskab og sågar statsborgerskab. I løbet af 2010 kunne man i de norske aviser læse om Kari Ann Volden, en norsk enlig kvinde på 42 år, der ved hjælp af en indisk fertilitetsklinik, anonym æg- og sæddonation samt en indisk rugemoder, fik tvillingedrenge i januar 2010. De norske myndigheder ville ikke anerkende Voldens moderskab og afviste at give tvillingerne norsk pas, idet de hverken var genetisk eller biologisk relateret til Kari Ann Volden, og hun måtte kæmpe for sin sag i over 15 måneder, før løsningen blev, at hun kunne vende tilbage til Norge som plejemor for tvillingerne.

I USA tager diskussionerne om æg- og sæddonation og brugen af surrogatmødre ofte udgangspunkt i den såkaldte “Baby M”-sag, der refererer til en retssag om forældreretten til et barn, der blev født i 1986 som resultatet af en rugemorkontrakt mellem Mary Beth Whitehead fra New Jersey og det barnløse ægtepar William og Elizabeth Stern. Whitehead blev kunstigt insemineret med William Sterns sæd, men ombestemte sig i løbet af graviditeten og nægtede efter fødslen at give datteren, som hun kaldte Sara, fra sig. Efter et begivenhedsrigt forløb, hvor Whitehead sammen med sin mand i en periode skjulte sig hos familie og venner i Florida, blev barnet taget fra dem under en dramatisk politiaktion. En retssag tildelte Bill Stern forældremyndigheden og lod hans kone adoptere den lille pige, som de navngav Melissa. Siden omstødte en appeldomstol beslutningen til, at Mary Beth Whitehead skulle registreres som mor med ret til samvær med datteren, som hun også var mor til i genetisk forstand. Sagen, som havde stor mediebevågenhed, og som er skildret både af Whitehead i en selvbiografisk beretning¹ og i en tv-serie², har været reference for principielle diskussioner specifikt om ufrivilligt barnløses rettigheder, om rugemoderskab og om definitionen af slægtskab i lyset af den nye reproduktionsteknologis muligheder.

---

1 Whitehead M.B., and L. Schwartz. *A Mother's Story: The Truth About the Baby M Case*. Publisher: St Martins Pr; 1st ed. edition (February 1989).

2 *Baby M*. 1988 (James Steven Sadwith).

Sagerne sætter fokus på en række vanskelige spørgsmål, herunder sammenhængen mellem biologi og forældreskab. Mary Beth hævder i sin selvbiografi, at det først gik op for hende i løbet af graviditeten, at barnet genetisk set var hendes, og da hun kom til at betragte det som søster til de to børn, hun havde i forvejen, var det ikke længere muligt for hende at give barnet fra sig. Norske Kari Ann oppfatter sig selv som mor til de børn som aldrig var kommet til verden uden hendes intention og indsats. På samme måde argumenterede Mary Beth Whitehead for, at hendes mand, der ikke var far til barnet i genetisk forstand, alligevel var det, idet han havde støttet hende både under graviditetsforløbet og fødslen og derved ydet et følelsesmæssigt engagement med langt større gyldighed end Bill Stern, der udelukkende havde doneret sine sædceller. Hvor udfaldet af Kari Ann Voldens sag uden tvivl var påvirket af, at de to børn faktisk ikke havde andre forældre end den norske kvinde, var "Baby M"-sagen en konflikt foranlediget af, at der var to par, der gjorde krav på samme forælderrolle, og i forlængelse heraf kom en række vurderingskriterier frem i lyset. Elizabeth Sterns påståede sygdom blev draget i tvivl, og spørgsmålet om, hvorvidt hun faktisk kunne have gennemført en graviditet, hvis hun ville, men vægrede sig af selviske årsager, bidrog til at fremstille hende som kalkulerende karrierekvinde og dermed mindre "moderlig" end Whitehead, hvorved kulturelle konventioner i forhold til køn og moderskab italesættes. Et andet vigtigt aspekt var det økonomiske. Ægteparret Stern var velhavende akademikere, hvorimod familien Whitehead tilhørte den lavere middelklasse. I hvilket omfang klasseforskellen havde indflydelse på udfaldet af retssagen, er uafklaret. Men meget tyder på, at Stern-parret havde mulighed for at forhale sagens gang så længe, at afgørelsen om at tildele dem den primære ret til barnet ikke mindst afhang af, at retten vurderede, at det næppe ville tjene barnets tarv at skulle bryde op endnu en gang.

Førnævnte sager illustrerer med al tydelighed, hvor store udfordringer den nye fertilitetsteknologi fører med sig, og hvorledes jura, etik, traditioner, konventioner, fornuft og følelser væver sig ind i hinanden. Via assisteret reproduktionsteknologi³ kan sundhedsvæsenet skabe liv ud af biologisk materiale fra mennesker, som ikke nødvendigvis kender eller overhovedet møder hinanden. Samtidig giver internettet og udviklingen af kommunikation på de sociale medieplatforme nye muligheder for at publicere og udveksle erfaringer omkring disse processer – og nyt materiale for forskere som gerne vil forstå, hvad der foregår. Det transnationale marked for fertilitetsbehandlinger tilføjer nye dimensioner, idet den teknologiske udvikling inden for medicinsk fertilitetsbehandling sammen med globaliseringen giver nye muligheder for ufrugtbare par og singler verden over – dog netop først og fremmest for de økonomisk bedst stillede i den vestlige verden. Mulighederne for at rejse og kommunikere på tværs af lange geografiske afstande ved hjælp af mobiltelefoner og digitale medier, betyder blandt meget andet, at infertile mennesker, der hidtil har været begrænset enten af privatøkonomiske grunde eller af nationale

3 ART (Assisted Reproductive Technology).

lovgivningers restriktioner i forhold til seksualitet, ægteskabelig status, alder eller helbred, i dag i mange tilfælde kan få opfyldt drømmen om at blive forældre ved at rejse til en anden verdensdel. Således finder udvekslinger af genetisk materiale, børn, betaling, håb og drømme sted på tværs af nationale grænser og verdensdele. Intenderede forældre danner fortrolige, men offentligt tilgængelige fællesskaber på internettet, hvor de støtter hinanden både følelsesmæssigt og praktisk i, hvad der ofte opleves som deres livs største beslutninger. Indiske surrogatmødre samles i fertilitetsklinikkernes hostels og bliver interviewet og analyseret af journalister og kulturforskere, der undrer sig over, hvordan kvinderne kan leve med at måtte give afkald på de børn, de føder.

Ny reproduktionsteknologi sætter spørgsmålstegn ved hele den grundlæggende modsætning mellem natur og kultur, og er dermed en stor udfordring for de kulturvidenskabelige og antropologiske fag. Man må på ny forholde sig til spørgsmål om, hvad en familie er, og hvad slægtskab og frugtbarhed betyder, når børn kommer til verden uden forældre i traditionel forstand, idet reproduktiv know-how, genetisk materiale, kroppe, kropsdele og babyer i stigende grad krydser nationale grænser, fertilitetsbehandlinger af forskellig art bliver outsourcet til en transnational "baby-business". De nye tilblivelseshistorier formes ikke alene af de lovgivningsmæssige muligheder og begrænsninger, men også i høj grad af nye kommunikationsmedier og visualiseringsteknologier. De skabes blandt andet på klinikkernes hjemmesider og på internettet som f.eks. i de talrige blogs eller på Facebook, hvor kommende forældre formidler deres oplevelser. I det hele taget skaber netop de nye medier, hvad der kunne betegnes som "symbolske genveje" for de forskellige aktører. Særligt tydeligt er det for de kommende forældre, der med et klik med musen kan indgå i en virtuel verden, hvor det kommende barn er i centrum, og transformationen til gravid og til forældre kan bearbejdes.

Artiklerne i dette nummer af K&K angriber emnet fra en række forskellige vinkler og videnskabelige traditioner og demonstrerer både enkeltvis og samlet, at feltet er grænseoverskridende i enhver forstand, og at forståelse heraf fordrer radikal tværfaglig forskning. Således handler artiklerne både om sædanalyse og ægdonation, om gravide (trans)mænd, homoseksuelle eneadoptanter, rugemødre og om ufrivilligt barnløse, der afprøver alle muligheder for at indfri længslen efter at blive forældre. Folketingsdebatter, weblogs og Facebookprofiler danner udgangspunkt for analyserne sammen med litterære erindringer og spillefilm og ved hjælp af såvel litteratur-, sprog- og medieteori samt queerteori og kritisk feminisme. Flere af artiklerne fokuserer netop på de måder, hvorpå internettet giver nye muligheder for at publicere og udveksle erfaringer omkring disse processer, herunder reproduktionsteknologierne, og udgør derfor nyt materiale for forskere, som gerne vil forstå, hvad der foregår.

I artiklen "Fra "en rigtig pige" til "en gravid mand". Transpersoner og reproduktion: den sidste grænse?" analyserer Dag Heede koblingen mellem heteroseksualitet og forplantning, biologiseringsmyter om "rigtige piger" og "rigtige mænd" og introducerer forestillinger om posthumanitet ud fra en queerteoretisk forståelse-

sesramme. I forlængelse heraf analyseres, hvordan to forskellige transpersoners nedskrevne erindringer sprogligt og genremæssigt forholder sig til kønsaspektet; dels den danske maler Einar Wegener (1882-1931), der skiftede køn og navn til Lili Elbe, men døde kort efter den operation, der skulle gøre hende i stand til at gennemføre en graviditet, dels erindringer fra 2008 skrevet af transmanden Thomas Beatie, der fødte børn, samtidig med at han levede som mand.

Lise Kanckos fokuserer i artiklen “Surrogatarrangement, moderskab och nationalitet. Finlands riksdags debatter om legaliseringen av surrogatarrangement” på de kulturelt betingede antagelser om nationalitet, slægt- og moderskab, der kommer til udtryk i de politiske debatter om legalisering af rugemoderskab i Finland i årene op til loven om assisteret reproduktion fra 2007, hvor rugemoderskab bliver forbudt. Lovgivning og de politiske debatter er interessante steder at forstå, hvordan vi kulturelt og historisk griber reproduktionsteknologi og adoption an, da disse også ofte er med til at genfortælle velkendte forståelser af køn og seksualitet. Ved hjælp af analyser af retorik og diskurser udpeger hun en nationalistisk kontekst for diskussionerne og viser, i hvilket omfang forestillinger om kvindelighed, moderskab og slægtskab bliver udfordret af spørgsmålet om legalisering af rugemødre i Finland.

Sebastian Mohr og Klaus Høyer viser i artiklen med titlen “Den gode sædcelle ... En antropologisk analyse af arbejdet med sædkvalitet”, hvordan sundhedsvæsenets umiddelbart objektive kriterier for vurdering af sædkvalitet på ingen måde er entydige men tværtimod rummer normative og værdibaserede aspekter. Artiklen er baseret på feltarbejde, der inkluderer interviews med personale og observationer på forskningsinstitutioner, laboratorier og behandlingssteder i Danmark og Tyskland, og demonstrerer, hvordan kvalitative kultur- og samfundsvidenskabelige analyser med fokus på køn, seksualitet og magt supplerer og udfordrer den medicinske videnskabelighed.

I Anette Grønnings artikel “Sådan fortæller man, at man får et barn. Diskursive onlinekonstruktioner” beskrives, hvordan graviditet og fødsel er blevet en integreret del af de sociale medier, idet annonceringer og opdateringer herom udgør højdepunkter i mange kvinders selvfrestillinger for eksempel på Facebook. Med afsæt i en gravid kvindes Facebookprofil argumenteres for, hvordan fundamentale slægtskabsbånd i dag forhandles og cementeres online.

Det er weblogs, der er udgangspunktet for Karen Hvidtfeldt Madsens artikel “Rugemødre, rejser og nye reproduktionsmetaforer. Weblogs om transnationalt surrogatmoderskab”. Artiklen handler om behandling af barnløshed, nærmere bestemt i form af den voksende rugemorindustri i Indien, som tiltrækker stadig flere vesterlændinge. Analysen viser, hvordan dette, på mange måder utraditionelle transnationale samarbejde, bliver fremstillet af vesterlandske intenderede forældre i weblogs på internettet, og hvordan dette onlinefællesskab etableres og vedligeholdes, samtidig med at forståelsen af slægtskab bearbejdes og tilpasses den globaliserede virkelighed.

Charlotte Kroløkke tager i artiklen “Udlandet tur-retur. Sådan får man også

børn” udgangspunkt i interviews med danske kvinder, der rejser til Spanien eller Tjekkiet for at få foretaget ægdonation, og analyserer, hvordan kvinderne forstår og naturaliserer moderskab og slægtskab i denne sammenhæng. I fortællingerne tilpasser de barnløse ægdonation i udlandet med genkendelige strategier om slægtskab og konstruerer donorbørnene som helt igennem “egne” børn. På trods af en genetik med rødder i det spanske eller slaviske tilskrives det menneskelige og sågar biologiske ophav langt hen ad vejen den kvinde, som har båret barnet, hvorved de kønnede og sociale rammer for vores forståelse af forældreskab, slægtskab og biologi bliver både genfortalt og udfordret.

Lene Myong og Michael Nebeling Petersen sætter i (U)levelige slægtskaber. En analyse af filmen *Rosa Morena*” fokus på den danske spillefilm *Rosa Morena* (2010), hvori en hvid, homoseksuel dansk mand adopterer en lille pige, der er født af en fattig, sort, brasiliansk kvinde. Artiklen refererer til biopolitik og affektteori og problematiserer den transnationale adoptionspraksis i sin analyse af filmens præsentation af nationalitet, seksualitet og køn i relation til etableringen af forældre- og slægtskab.

Uden for tidsskriftets tema bringer vi Jacob Lillemose og Karsten Wind Meyhoffs artikel “Rural Angst. Deliverance og det brutale møde med det postindustrielle Amerikas efterladenskaber”. Artiklen handler om John Boormans klassiske film *Deliverance* (1972) og analyserer filmens forbindelser til den amerikanske frontiermytologi, Appalachia-områdets geopolitiske historie, den postindustrielle revolutions konsekvenser, og ikke mindst det konfliktfyldte møde mellem by- og landbefolkning, der stadig hjemsøger det amerikanske samfund, både på og uden for lærredet.

I nummerets debatsektion, under overskriften “Når litterater diagnosticerer”, kommenterer og diskuterer René Rasmussen Benjamin Jon Boysens artikel “Når psykiateren har brug for en psykiater”, som er trykt i *K&K III*. I anmeldelsessektionen anmelder Jan Løhmann Stephensen *Arbejdets filosofi* af Lars Fr. H. Svendsen fra 2010, Mette Sandbye anmelder Jacob Lunds *Erindringens Æstetik* fra 2011 og Peter Brix Søndergaard anmelder Anne Ring Petersens doktorafhandling fra 2009, *Installationskunsten mellem billede og scene*.